

ISSN: 1991-3494 (Print)
ISSN: 2518-1467 (Online)

**SCIENTIFIC JOURNAL OF
PEDAGOGY AND ECONOMICS**

**№6
2025**

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

SCIENTIFIC JOURNAL OF PEDAGOGY AND ECONOMICS

PUBLISHED SINCE 1944

6 (418)

November – December 2025

ALMATY, 2025

EDITOR-IN-CHIEF:

ABYLKASSIMOVA Alma Yesimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Center for the Development of Pedagogical Education, Head of the Department of Methods of Teaching Mathematics, Physics and Computer Science at Abai KazNPU (Almaty, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SEMBIEVA Lyazzat Myktybekovna, Doctor of Economics, Professor of the Eurasian National University (Astana, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

EDITORIAL BOARD:

RICHELLE Marynowski, PhD in Education, Professor, Faculty of Education, University of Lethbridge, (Alberta, Canada), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

SHISHOV Sergey Evgenievich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education, Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy, Karaganda University named after E.A. Buketov (Karaganda, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-Chief of the journal “Standards and Monitoring in Education” (Moscow, Russia), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

BULATBAEVA Kulzhanat Nurymzhanovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarin (Astana, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

PETR Hájek, PhD, Unicorn University, Associate Professor, Department of Finance, (Czech Republic), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

JUMAN Jappar, Doctor of Economics, Professor, Honorary Academician of NAS RK, Honored Worker of Kazakhstan, Director of the Center for International Applied Research Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

LUKYANENKO Irina Grigorievna, Doctor of Economics, Professor, Head of Department of the National University of Kyiv-Mohyla Academy (Kyiv, Ukraine), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

YESIMZHANOVA Saira Rafihevna, Doctor of Economics, Professor of the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

Scientific Journal of Pedagogy and Economics

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: «Central Asian Academic Research Center» LLP (Almaty).

The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan

N° KZ50VPY00121155, issued on 05.06.2025

Thematic focus: *«publication of the results of new achievements in the field of fundamental sciences»*

Periodicity: 6 times a year.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Central Asian Academic Research Center» LLP, 2025

БАС РЕДАКТОР:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Педагогикалық білім беруді дамыту орталығының директоры, Абай атындағы ҚазҰПУ математика, физика және информатиканы оқыту әдістемесі кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СЕМБИЕВА Ләззат Мықтыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Астана, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

РИШЕЛЬ Мариновски, білім беру саласындағы PhD, Летбридж университеті педагогика факультетінің профессоры, (Альберта, Канада), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К.Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және басқару университетінің кәсіби білім беру педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

ӘБІЛДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар мен мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

БОЛАТБАЕВА Күлжанат Нұрымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Астана, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

ПЕТР Хайек, PhD, Юникорн университеті, Қаржы департаментінің қауымдастырылған профессоры (Чех Республикасы), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

ЖҰМАН Жаппар, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, ҚР ҰҒА құрметті академигі, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Халықаралық қолданбалы зерттеулер орталығының директоры (Алматы, Қазақстан). <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилянская академия» ұлттық университеті кафедрасының меңгерушісі (Киев, Украина), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихқызы, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

Scientific Journal of Pedagogy and Economics

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Орталық Азия академиялық ғылыми орталығы» ЖШС (Алматы қ.).

Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 05.06.2025 ж. берілген № **KZ50VPY00121155** мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік. Тақырыптық бағыты: *«іргелі ғылым салалары бойынша жаңа жетістіктердің нәтижелерін жариялау»*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Орталық Азия академиялық ғылыми орталығы» ЖШС, 2025

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования, заведующая кафедрой методики преподавания математики, физики и информатики КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СЕМБИЕВА Ляззат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Астана, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

РИШЕЛЬ Мариновски, PhD в области образования, профессор факультета педагогики Летбриджского университета, (Альберта, Канада), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А. Букетова (Караганда, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Астана, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

ПЕТР Хайек, PhD, университет Юникорн, ассоциированный профессор Департамента финансов, (Чешская Республика), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

ЖУМАН Жаппар, доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель Казахстана, почетный академик НАН РК, директор Центра Международных прикладных исследований Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

ЛУКЬЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

Scientific Journal of Pedagogy and Economics

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: ТОО «Центрально-азиатский академический научный центр» (г. Алматы).

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № KZ50VPY00121155 выданное 05.06.2025 г.

Тематическая направленность: *«публикация результатов новых достижений в области фундаментальных наук».*

Периодичность: 6 раз в год.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© ТОО «Центрально-азиатский академический научный центр», 2025

CONTENTS

PEDAGOGY

N.A. Abdikayumova, G.M. Madybekova, H. Kadayıfçı AI-supported learning in secondary chemistry education.....	17
A. Abdrassilov, K. Yeralin, M. Kassymov Methodological principles of using modern digital tools in teaching fine arts.....	30
M.S. Balganova, E.T. Adylbekova, H.I. Bulbul Pedagogical conditions for using blended learning methods in the training of information teachers.....	45
G.S. Bekenova, Zh.A. Abilbek, B.D. Zhumakayeva Using case method in teaching chemistry.....	67
A.M. Berdibek, A.M. Kudaibergenova Enhancing the effectiveness of professional training through the integration of case-study, a systemic approach, and positive psychology.....	80
D.A. Bildebayeva, R.U. Shanayev, K.N. Galay Active-productive reading in grade 7: epic prose of I. A. Odegov and G. K. Belger.....	95
K.N. Bulatbaeva, M.G. Smagulova Pedagogical foundations of training future foreign language teachers.....	110
Zh.B. Burayeva, D.S. Zharkinbayeva, K.K. Kabekeyeva Pedagogical conditions for ridding adolescents of internet addiction.....	130
D. Dauirbayeva, A. Bulshekbayeva Opportunities of multisensory methods in developing connected speech of middle preschool-aged children.....	145
N.N. Dildabekova, A.A. Kudysheva Research based teaching and its role in developing lifelong learning skills in South region of Kazakhstan.....	164
A.Zh. Dossanova, F.Z. Jaxylykova, S.K. Akhtanova The role of M.Zh. Kopeev's poem «Gibratnama» in education of youth in the fundamentals of a humanistic worldview.....	178

G. S. Yeshimbetova, G. Baitasheva, G. D. Yessentureyeva

Development and testing of qualimetric learning materials for measuring the effectiveness of field practice.....196

B.N. Igenbayeva, M.R. Smykova, Y.Zh. Shildibekov

Developing entrepreneurial learning through a society and industry challenges approach.....214

T. Igenbay, G. Apeyeva, Ali Ilgin

Application of digital and differentiated methods in inclusive teaching of literary texts in higher education.....244

B.D. Karbozova, N.N. Orazkhan, A.A. Rakulova

The importance of using artificial intelligence technologies in language learning.....258

Zh.A. Karimova, I.V. Safronova

Problems and prospects of studying literary serials in the educational process....273

G.M. Madybekova, T.B. Zabynbekova, K.Z. Kerimbayeva

The role of project-based learning technology in developing research skills of future chemistry teachers.....293

G.A. Nazarova, R.B. Zhandavletova, A.Zh. Berdenkulova

The potential of constructivist learning theory in mastering science education....307

A.K. Oralbekova, S.B. Begalieva, Zh.D. Abdullayeva

The influence of educational technologies on school–university interaction.....320

P. Pilten, G. Pilten, N. Şahinkaya

Evaluation of prospective teachers in terms of metacognitive thinking skills.....336

Tolkynbayeva A.K., Izmagambetova R.K., Baikulova A.M.

Review of scientific research articles on STEM education in Kazakhstan.....350

A.I. Shertser

Pedagogical conditions for the development of students’ research skills through the use of the case study method.....362

A. Shormakova, A. Utegenova, A. Almautova

Genre specifics of the diary and the relevance of his teaching.....373

N.T. Shyndaliev, A.S. Serikkazy, G.F. Nurbekova

The application of big data and artificial intelligence in education.....385

ECONOMICS

M.A. Aitkazina, E.A. Ruziyeva, N. E. Dabyltayeva Digitalization of financial instruments of state regulation in the green economy.....	397
S.N. Alpysbayeva, B.G. Mukan, A.I. Tazabekov Long-term macroeconomic trends in Kazakhstan: projection to regions.....	412
G.B. Bermukhamedova, A.B. Tlessova, Zh. Gabbassova The creative potential of the region's economy.....	426
F.K. Yerdavletova, G.N. Appakova, A.A. Mutaliyeva Digitalization of accounting: theory, practice, and impact on auditing.....	440
J. Juman, K.S. Mukhtarova, Zhang Liao China and Central Asia: prospects for economic cooperation in the context of global changes.....	454
E. Zhussipova, A. Aitymbetova, A. Dossaliyeva Improving financing mechanisms for public services in secondary education.....	472
A.K. Karbozova, T.S. Sokira, S. Manich Identification of core drivers of sustainable socio-economic development of Kazakhstan.....	489
M.O. Kenzhegul, Zh.K. Zhanabayeva, S.A. Azylkanova Innovative and digital technologies in human capital development: foreign experience.....	506
N. Kaparov, M. Zhamkeyeva, A. Kabieva Evolution of Kazakhstan's investment climate and the inflow of foreign direct investment into the real sector.....	521
D.A. Kulanova, K.K. Nurasheva, J.M. Seisenbayeva Formation of an innovative enterprise management structure in cotton processing using artificial intelligence.....	541
E. Maulenkulova, A.N. Aitymbetova, A.M. Appazova Prospects of using technical analysis methods in forecasting the dynamics of the Kazakhstan stock market.....	565

M.R. Salikhov, R.Sh. Takhtayeva

Analysis of the current economic state of the tourism industry in
East Kazakhstan region.....578

A.A. Satmurzaev, T.Zh. Niyazov, R.Zh. Duiskenova

Economic and social benefits of digitalization.....599

Z.K. Chulanova, M.Zh. Konyrbekov, A.A. Kireyeva

Integration of Kazakhstan's regions into R&D and the development
of their intellectual potential.....615

L. Shayakhmetova, A. Bekmagambetov, A. Koval

Occupational safety and social protection in harmful work conditions.....628

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

Н.А. Абдикаюмова, Г.М. Мадыбекова, Х. Кадайифчи

Орта мектепте химияны жасанды интеллект қолдауымен оқыту.....17

А.И. Абдрасилов, Қ. Ералин, М. Касымов

Бейнелеу өнері пәнін оқытуда заманауи цифрлық құралдарды қолданудың әдістемелік негіздері.....30

М.С. Балганова, Э.Т. Адылбекова, Х.И. Булбул

Информатика мұғалімдерін даярлауда аралас оқыту модельдерін қолданудың педагогикалық шарттары.....45

Г.С. Бекенова, Ж.Ә. Әбілбек, Б.Ж. Жұмакаева

Химияны оқытуда кейс әдісін қолдану.....67

А.М. Бердібек, А.М. Кудайбергенова

Case-study, жүйелік тәсіл және позитивті психология интеграциясы арқылы кәсіби даярлықтың тиімділігін арттыру.....80

Д.А. Билдебаева, Р.У. Шанаев, К.Н. Галай

7-сыныптағы белсенді-өнімді оқу: И. А. Одегов пен Г. К. Бельгердің эпикалық прозасы.....95

К.Н. Булатбаева, М.Г. Смагулова

Болашақ шет тілі мұғалімдерін даярлаудың педагогикалық негіздері.....110

Ж.Б. Бұраева, Д.С. Жаркинбаева, К.К. Кабекеева

Жасөспірімдерді интернетке тәуелділіктен арылтудың педагогикалық шарттары.....130

Д.С. Дауірбаева, А.И. Бұлшекбаева

Мектеп жасына дейінгі ортаңғы топ балаларының байланыстырып сөйлеуін дамытудағы мультисенсорлық әдістердің мүмкіндіктері.....145

Н.Н. Дильдабекова, А.А.Кудышева

Қазақстанның Оңтүстік өңіріндегі зерттеуге негізделген оқыту және оның үздіксіз білім алуды дамытудағы рөлі.....164

А.Ж. Досанова, Ф.З. Джаксылыкова, С.К. Ахтанова

М.Ж. Көпеевтің «Гибратнама» өлеңінің жастарды гуманистік дүниетаным негіздеріне тәрбиелеудегі орны.....178

Г.С. Ешимбетова, Г. Байташева, Г.Д. Есентуреева

Оқу-өндірістік практиканың тиімділігін өлшеуге арналған квалиметриялық оқу материалдарын әзірлеу және апробациясы.....196

Б.Н. Игенбаева, М.Р. Смыкова, Е.Ж. Шильдибеков

Қиындықтарға негізделген тәсілді әзірлеу арқылы кәсіпкерлік оқуды нығайту.....214

Т. Игенбай, Г. Апеева, Али Илгин

Жоғары оқу орындарында әдеби мәтіндерді инклюзивті оқытуда цифрлық және сараланған әдістерді қолдану.....244

Б.Д. Карбозова, Н.Н. Оразхан, А.А. Рахимкулова

Тіл үйренуде жасанды интеллект технологияларын қолданудың маңыздылығы.....258

Ж.А. Каримова, Л.В. Сафронова

Оқу үдерісінде әдеби сериалдарды зерделеудің өзекті мәселелері мен болашағы.....273

Г.М. Мадыбекова, Т.Б. Забынбекова, К.З. Керімбаева

Болашақ химия педагогтерінің зерттеу дағдыларын жетілдіруде жобалық оқыту технологиясының маңызы.....293

Г.А. Назарова, Р.Б. Жандавлетова, А.Ж. Берденкулова

Жаратылыстану білімін меңгертуде конструктивистік оқыту теориясының мүмкіндіктері.....307

А.К. Оралбекова, С.Б. Бегалиева, Ж.Д. Абдуллаева

Білім беру технологияларының мектеп пен университеттің өзара әрекеттесуіне әсері.....320

П. Пилтен, Г. Пилтен, Н. Шахинкаия

Болашақ мұғалімдерді метакогнитивті ойлау дағдылары тұрғысынан бағалау.....336

Ә.К. Толқынбаева, Р.К. Измагамбетова, А.М. Байкулова

STEM білім беру бойынша Қазақстандағы ғылыми зерттеу мақалаларына шолу.....350

А.И. Шерцер

Case study әдістемесін пайдалану арқылы оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытудың педагогикалық шарттары.....362

А. Шормақова, А. Өтегенова, А. Алмаутова
Күнделіктің жанрлық ерекшелігі және оны оқытудың өзектілігі.....373

Н.Т. Шындалиев, Ә.С. Серікқазы, Г.Ф. Нурбекова
Білім беру саласында үлкен деректер мен жасанды интеллектті қолдану.....385

ЭКОНОМИКА

М.А. Айтказина, Э.А. Рузиева, Н.Е. Дабылтаева
Жасыл экономикадағы мемлекеттік реттеудің қаржылық құралдарын цифрландыру.....397

С.Н. Алпысбаева, Б.Ғ. Мұқан, А.И. Тазабеков
Қазақстанның ұзақмерзімді макроэкономикалық үрдістері: аймақтарға проекция.....411

Г.Б. Бермухамедова, А.Б. Тлесова, Ж.Ж. Габбасова
Аймақ экономикасының шығармашылық әлеуеті.....426

Ф.К. Ердавлетова, Г.Н. Аппакова, А.А. Муталиева
Бухгалтерлік есепті цифрландыру: теориясы, тәжірибесі және аудитке әсері.....440

Ж. Жұман, К.С. Мұхтарова, Liao Zhang
Қытай және Орталық Азия: жаһандық өзгерістер жағдайындағы экономикалық ынтымақтастықтың болашағы.....454

Э. Жусипова, А. Айтымбетова, Ә. Досалиева
Орта білім беру саласында мемлекеттік қызметтерді қаржыландыру тетіктерін жетілдіру.....472

А.К. Карбозова, Т.С. Сокира, С. Манич
Қазақстанның тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуының индикаторларын айқындау.....489

М.О. Кенжеғұл, Ж.К. Жанабаева, С.А. Азылқанова
Адам капиталын дамытудағы инновациялық және цифрлық технологиялар: шетел тәжірибесі.....506

Н.М. Қапаров, М.К. Жамкеева, А.Т. Кабиева
Қазақстанның инвестициялық климатының эволюциясы және шетелдік инвестициялардың тікелей нақты секторға келуі.....521

Д.А. Қуланова, К.К. Нурашева, Ж.М. Сейсенбаева

Жасанды интеллект көмегімен мақта өндеуде кәсіпорынды басқарудың
инновациялық құрылымын қалыптастыру.....541

Г.Е. Мауленкулова, А.Н. Айтымбетова, А.М. Аппазова

Қазақстанның қор нарығы акциясының динамикасын болжау кезінде
техникалық талдау әдістерін қолдану перспективалары.....565

М.Р. Салихов, Р.Ш. Тахтаева

Шығыс Қазақстан облысындағы туристік индустрияның қазіргі
экономикалық жағдайын талдау.....578

А.А. Сатмурзаев, Т.Ж. Ниязов, Р.Ж. Дүйскенова

Цифрландырудың экономикалық және әлеуметтік жағынан пайдалы
әсерлері.....599

З.К. Чуланова, М.Ж. Қонырбеков, А.А. Киреева

Қазақстан өңірлерінің ҒЗТКЖ-ға интеграциясы және олардың зияткерлік
әлеуетін дамыту.....615

Л.М. Шаяхметова, А.Б. Бекмагамбетов, А.П. Коваль

Зиянды еңбек жағдайларында еңбек қауіпсіздігі және әлеуметтік
қорғау.....628

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

Н.А. Абдикаюмова, Г.М. Мадыбекова, Х. Кадайифчи

Обучение химии в средней школе с поддержкой искусственного интеллекта.....17

А.И. Абдрасилов, К. Ералин, М. Касымов

Методические основы использования современных цифровых инструментов в преподавании изобразительного искусства.....30

М.С. Балганова, Э.Т. Адылбекова, Х.И. Булбул

Педагогические условия использования методов смешанного обучения при подготовке преподавателей информации.....45

Г.С. Бекенова, Ж.А. Абилбек, Б.Ж. Жумакаева

Использование кейс-метода в обучении химии.....67

А.М. Бердібек, А.М. Кудайбергенова

Повышение эффективности профессиональной подготовки интеграцией case-study, системного подхода и позитивной психологии.....80

Д.А. Билдебаева, Р.У. Шанаев, К.Н. Галай

Активно-продуктивное чтение в 7 классе: эпическая проза И.А. Одегова и Г.К. Бельгера.....95

К.Н. Булатбаева, М.Г. Смагулова

Педагогические основы подготовки будущих учителей иностранного языка.....110

Ж.Б. Бураева, Д.С. Жаркинбаева, К.К. Кабекеева

Педагогические условия преодоления интернет-зависимости подростков.....130

Д.С. Дауірбаева, А.И. Булшекбаева

Возможности мультисенсорных методов в развитии связной речи детей среднего дошкольного возраста.....145

Н.Н. Дильдабекова, А.А. Кудышева

Обучение на основе исследования и его роль в развитии навыков непрерывного образования в Южном регионе Казахстана.....164

А.Ж. Досанова, Ф.З. Джаксылыкова, С.К. Ахтанова

Гуманистическое мировоззрение М. Ж. Копеева в стихотворении
«Гибратнама» и его воспитательный потенциал для молодежи.....178

Г.С. Ешимбетова, Г. Байташева, Г.Д. Есентуреева

Разработка и апробация квалиметрических учебных материалов для
измерения эффективности учебно-полевой практики.....196

Б.Н. Игенбаева, М.Р. Смыкова, Е.Ж. Шильдибеков

Усиление предпринимательского обучения через развития подхода,
основанного на вызовах.....214

Т. Игенбай, Г. Апеева, Али Илгин

Применение цифровых и дифференцированных методов в инклюзивном
обучении литературных текстов в высших учебных заведениях.....244

Б.Д. Карбозова, Н.Н. Оразхан, А.А. Рахимкулова

Важность использования технологий искусственного интеллекта
при изучении языка.....258

Ж.А. Каримова, Л.В. Сафронова

Проблемы и перспективы изучения литературных сериалов в учебном
процессе.....273

Г.М. Мадыбекова, Т.Б. Забынбекова, К.З. Керимбаева

Значение технологии проектного обучения в развитии исследовательских
навыков будущих учителей химии.....293

Г.А. Назарова, Р.Б. Жандавлетова, А.Ж. Берден

Возможности конструктивистской теории обучения в освоении,
естественно-научного, образования.....307

А.К. Оралбекова, С.Б. Бегалиева, Ж.Д. Абдуллаева

Влияние образовательных технологий на взаимодействие школы
и университета.....320

П. Пилтен, Г. Пилтен, Н. Шахинкая

Оценка будущих учителей с точки зрения метакогнитивных навыков
мышления.....336

А.К. Толкынбаева, Р.К. Измагамбетова, А.М. Байкулова

Обзор научно-исследовательских статей по STEM-образованию
в Казахстане.....350

А.И. Шерцер

Педагогические условия развития исследовательских умений учащихся
через использование методики case study.....362

А. Шорманова, А. Утегенова, А. Алмаутова

Жанровая специфика дневника и актуальность его преподавания.....373

Н.Т. Шындалиев, А.С. Серикказы, Г.Ф. Нурбекова

Применение больших данных и искусственного интеллекта
в сфере образования.....385

ЭКОНОМИКА**М.А. Айтказина, Э.А. Рузиева, Н.Е. Дабылтаева**

Цифровизация финансовых инструментов государственного регулирования
в зелёной экономике.....397

С.Н. Алпысбаева, Б.Г. Мұқан, А.И. Тазабеков

Долгосрочные макроэкономические тренды Казахстана:
проекция на регионы.....411

Г.Б. Бермухамедова, А.Б. Тлесова, Ж.Ж. Габбасова

Креативный потенциал экономики региона.....426

Ф.К. Ердавлетова, Г.Н. Аппакова, А.А. Муталиева

Цифровизация бухгалтерского учета: теория, практика
и влияние на аудит.....440

Ж. Жуман, К.С. Мухтарова, Liao Zhang

Китай и Центральная Азия: перспективы экономического сотрудничества
в условиях глобальных перемен.....454

Э. Жусипова, А. Айтымбетова, А. Досалиева

Совершенствование механизмов финансирования государственных услуг
в сфере среднего образования.....472

А.К. Карбозова, Т.С. Сокира, С. Манич

Определение ядровых драйверов устойчивого социально-экономического
развития Казахстана.....489

М.О. Кенжегул, Ж.К. Жанабаева, С.А. Азылканова

Инновационные и цифровые технологии в развитии человеческого капитала:
зарубежный опыт.....506

Н.М. Капаров, М.К. Жамкеева, А.Т. Кабиева Эволюция инвестиционного климата Казахстана и приток иностранных инвестиций в реальный сектор.....	521
Д.А. Куланова, К.К. Нурашева, Ж.М. Сейсенбаева Формирование инновационной структуры управления предприятием по переработке хлопка с использованием искусственного интеллекта.....	541
Г.Е. Мауленкулова, А.Н. Айтымбетова, А.М. Аппазова Перспективы применения методов технического анализа при прогнозировании динамики акции фондового рынка казахстана.....	565
М.Р. Салихов, Р.Ш. Тахтаева Анализ текущего экономического состояния туристской индустрии в Восточно-Казахстанской области.....	578
А.А. Сатмурзаев, Т.Ж. Ниязов, Р.Ж. Дүйскенова Экономические и социальные преимущества цифровизации.....	599
З.К. Чуланова, М.Ж. Конырбеков, А.А. Киреева Интеграция регионов Казахстана в НИОКР и развитие их интеллектуального потенциала.....	615
Л.М. Шаяхметова, А.Б. Бекмагамбетов, А.П. Коваль Охрана труда и социальная защита работников с вредными условиями труда.....	628

SCIENTIFIC JOURNAL OF PEDAGOGY AND ECONOMICS

ISSN 1991-3494

Volume 6.

Number 418 (2025), 373-384

<https://doi.org/10.32014/2025.2518-1467.1077>

УДК 37.02:37.026.9

МПНТН 14.35.01

A. Shormakova¹, A. Utegenova^{2*}, A. Almautova², 2025.

Kenzhegali Sagadiyev University of International Business, Almaty, Kazakhstan;

²Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan.

E-mail: aya1391@mail.ru

GENRE SPECIFICS OF THE DIARY AND THE RELEVANCE OF HIS TEACHING

Shormakova Arailym — PhD, Associate professor of Kenzhegali Sagadiyev University of International Business, Almaty, Kazakhstan,E-mail: Arailymbotan@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7758-0651>;**Utegenova Ayakoz** — PhD student at Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan,E-mail: aya1391@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-5079-2849>;**Almautova Assiya** — Candidate of philological sciences, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan,E-mail: almauytova73@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-4719-4685>,

Abstract. The article comprehensively analyzes the genre features of the diary. The opinions of researchers on this genre are analyzed and conclusions are drawn. The common features of the diary with the genres of memoirs, essays, and letters are considered on the basis of specific research, and the features of its teaching are given. The documentary and creative value of the diary genre and its importance in educating students are demonstrated through specific experimental analyses, and the results are determined. In general, a diary is a genre that reflects the inner world, life experience, thoughts, and social views of an individual. It is both autobiographical and creative in nature. In the modern education system, the diary genre plays an important role in the development of students' linguistic, creative and reflective skills. At the same time, it is one of the effective methods that allows you to monitor the self-awareness and personal development of a person. By writing a diary, students learn to analyze their emotions and thoughts, and literacy is formed. If we consider this genre in the context of the changes in the modern digital era, the widespread use of blogs and social networks has formed a modified form of the diary genre and adapted students to modern communication. As we noted in the article, the diary is inherently intertwined with the genres of memoir, essay, and letter. Analyzing the opinions of a number of domestic and foreign researchers, there is reason to call it the beacon of the human soul. This is because this genre is highly effective not only

in terms of documentary, but also in terms of psychotherapy. Therefore, by teaching students to write diaries within the framework of literature subjects, it is possible not only to enrich them with literature, but also to form an image through “persons” from everyday life, and to provide an emotional-aesthetic, cultural-enlightenment, and cognitive-educational direction. The article analyzes these issues from a scientific and practical perspective, and works are carried out to identify the possibilities of increasing the creative abilities of students and psychotherapy through this genre.

Keywords: Genre, diary, teaching, method, methodology, creativity

А. Шормақова¹, А. Өтегенова^{2*}, А. Алмаутова², 2025.

Кенжеғали Сағадиев атындағы Халықаралық Бизнес университетінің доценті,
Алматы, Қазақстан;

²Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан.
E-mail: aya1391@mail.ru

КҮНДЕЛІКТІҢ ЖАНРЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІГІ ЖӘНЕ ОНЫ ОҚЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ

Шормақова Арайлым — PhD, Кенжеғали Сағадиев атындағы Халықаралық Бизнес университетінің доценті, Алматы, Қазақстан,

E-mail: arailymbotan@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7758-0651>;

Өтегенова Аякоз — Қорқыт ата атындағы Қызылорда университетінің докторанты, Қызылорда, Қазақстан,

E-mail: aya1391@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-5079-2849>;

Алмаутова Асия — филология ғылымдарының кандидаты, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан,

E-mail: almauytova73@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-4719-4685>.

Аннотация. Мақалада күнделік жанрының ерекшеліктері жан-жақты талданып, бұл жанрға қатысты отандық және шетелдік зерттеушілердің ғылыми тұжырымдары сарапталады. Күнделіктің естелік, мемуар, очерк және хат жанрларымен байланысы ғылыми зерттеулер негізінде қарастырылып, оны оқытудың әдістемелік ерекшеліктері айқындалады. Зерттеу нәтижелері күнделік жанрының деректік және шығармашылық құндылығын, сондай-ақ білім алушылардың тұлғалық дамуы мен тәрбиесінде маңызға ие екенін эксперименттік талдаулар арқылы көрсетеді. Жалпы алғанда, күнделік – жеке адамның ішкі жан дүниесін, өмірлік тәжірибесін, ой-толғанысын және әлеуметтік көзқарасын бейнелейтін, әрі өмірбаяндық, әрі шығармашылық сипаттағы жанр. Қазіргі білім беру жүйесінде күнделік жазу оқушылардың тілдік, шығармашылық және рефлексивтік дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл әдіс білім алушының өзін-өзі тануына, эмоциялық күйін реттеуіне, ойлау әрекетін талдауына мүмкіндік береді. Сонымен қатар, күнделік жазу сауаттылықты арттырып, жазба мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді. Цифрлық дәуір жағдайында блогтар мен әлеуметтік желілердің кең таралуы күнделік жанрының жаңа формаларын қалыптастырып, оны заманауи

коммуникациямен ұштастырады. Зерттеуде күнделіктің табиғаты естелік, очерк және хат жанрларымен сабақтасып жататыны дәлелденіп, бірқатар ғалымдардың пікірлері негізінде күнделік адам жанының «бағдаршамы» ретінде бағаланатыны көрсетіледі. Себебі күнделік тек деректік материал көзі ғана емес, сонымен қатар психотерапиялық әсері жоғары жанрлардың бірі. Әдебиет сабақтарында күнделік жазуды қолдану оқушылардың эмоционалды-эстетикалық қабылдауын, мәдени-танымдық белсенділігін дамытып, көркем образдарды терең түсінуіне жағдай жасайды. Мақалада осы аспектілер ғылыми-тәжірибелік тұрғыдан талданып, күнделік жанрын оқыту арқылы білім алушылардың шығармашылық әлеуетін арттыру және психотерапиялық мүмкіндіктерін анықтау бағытында тәжірибелік жұмыс нәтижелері ұсынылған.

Түйін сөздер: Жанр, күнделік, оқыту, әдіс, әдістеме, шығармашылық

А. Шормакова¹, А. Утегенова^{2*}, А. Алмаутова², 2025.

Университета Международного Бизнеса имени Кенжегали Сагадиева,
Алматы, Казахстан;

²Кызылординский университет имени Коркыт ата, Кызылорда, Казахстан;
E-mail: aya1391@mail.ru

ЖАНРОВАЯ СПЕЦИФИКА ДНЕВНИКА И АКТУАЛЬНОСТЬ ЕГО ПРЕПОДАВАНИЯ

Шормакова Арайлым — PhD, доцент Университета Международного Бизнеса имени Кенжегали Сагадиева, Алматы, Казахстан,

E-mail: Arailymbotan@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7758-065>;

Утегенова Аякоз — докторант Кызылординского университета имени Коркыт ата, Кызылорда, Казахстан,

E-mail: aya1391@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-5079-2849>;

Алмаутова Асия — кандидат филологических наук, Кызылординский университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан,

E-mail: almauytova73@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-4719-4685>.

Аннотация. В статье всесторонне анализируются жанровые особенности дневника, обобщаются и систематизируются взгляды исследователей, изучавших данный жанр, и формулируются соответствующие выводы. На основе научных работ выявляются общие черты дневника с мемуарами, очерком и эпистолярным жанром, а также рассматриваются методические аспекты его изучения в образовательном процессе. Экспериментальные данные подтверждают документальную и художественно-творческую ценность дневникового жанра, а также его значимость в воспитании обучающихся. Дневник отражает внутренний мир личности, её жизненный опыт, размышления и социальные ориентиры, сочетая биографическое содержание с творческим самовыражением. В современной системе образования дневник способствует развитию языковых, творческих и рефлексивных навыков учащихся, выступая эффективным средством самопознания и осмысления личностного развития.

Ведение дневника помогает обучающимся анализировать собственные эмоции и мысли, совершенствовать письменную речь и общую грамотность. В условиях цифровой эпохи широкое распространение блогов и социальных сетей приводит к трансформации традиционной формы дневника и адаптирует обучающихся к современным форматам коммуникации. Анализ исследований показывает, что дневник можно рассматривать как индикатор внутреннего состояния личности, поскольку данный жанр обладает высокой ценностью не только в документальном, но и в психотерапевтическом аспекте. Использование дневника на уроках литературы способствует не только литературному развитию учащихся, но и формированию образного мышления, развитию эмоционально-эстетического и культурно-познавательного опыта, а также воспитательных качеств личности. В статье данные аспекты рассматриваются с научно-практических позиций, представлены результаты работы по определению возможностей дневника в развитии творческих способностей обучающихся и выявлению его психотерапевтического потенциала.

Ключевые слова: жанр, дневник, обучение, метод, методика, творчество

Кіріспе. Жоғары білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының негізгі мақсаты да азаматтық және адамгершілік ұстанымдардың қалыптасуы негізінде болашақ маман тұлғасының әлеуметтік-мәдени дамуын қамтамасыз ететін негізгі құзыреттілік жүйесіне және өзін-өзі дамыту және өмір бойы білімін жетілдіру дағдыларын қалыптастыруға және т.б. бағытталады (<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200028916>, 2025). Білім беру қызметінде педагогикалық үдерісті ұйымдастыруда оның танымдық-тәрбиелік маңызына баса назар аудару, оқу жоспарларын осыған сай бағыттау оқытуда өз нәтижесін беретіні сөзсіз. Жастардың бойында адамгершілік ұстаным мен рухани әлеует, креативті ойлау дағдысын қалыптастыруда әдебиет пәнінің құндылығы жоғары. Себебі, қазіргі ғылым мен техниканың дамыған кезеңінде жастарды шығармашылыққа баулу кезек күттірмес мәселе. Ал, әдебиет – қоғамды рухани жаңғырта отырып, ұлттық идеологияны қалыптастырады, тұлғаны шығармашылық тұрғыдан байытады.

Әдебиеттің қарастыратын тақырыбы мен жанрлық ерекшелігіне, көркемдік сипаты қарай жоғары оқу орнында оқытудың да өзіндік тәсілдері, әдістері болатыны заңды. Теориялық зерттеулер нәтижесінде күнделіктің жанрлық ауқымдылығын, оқырманға әсер ету ықтималдылығының жоғарылығын, шығармашылық, эмоциялық қабілетінің басымдығын атап өтуге болады. Зерттеу жұмысында күнделік жанрын оқытудың ерекшелігі теориялық зерттеулерге сүйене отырып, эксперименттік талдаулар арқылы жүргізіледі. Қазіргі таңда әдебиеттануда күнделік жанрын анықтауда ортақ пікір жоқ. Орыс ғалымы А.В. Яркова (Яркова, 1972) күнделікті деректі-көркем шығармалар тобына қосса, О.Г.Егоров күнделікті динамикалық автохарактеристиканы жеткізетін жанрлық форма ретінде сипаттап, адамның табиғаты мен өмірін бірізді мәлімдемелер арқылы тұрақты уақыт тізбегінде бейнелейтінін айтады

(Егоров, 2002). Әлем әдебиетіне зер салсақ күнделік жазу тәжірибесі ертеден қалыптасқан. Ал, қазақ әдебиетінде XIX ғасырларда бастау алды. Қазақ халқының ұлы ағартушысы Шоқан Уәлихановтың «Ыстықкөл күнделіктері» (Уәлиханов, 2016) , «Қашқар күнделіктері» – әдебиеттегі қайталанбас туындылар. Қазақ даласында қағазға түсіп, араға көп жыл салып барып А.Янушкевичтің күнделік жазбалары да құнды жәдігерлік. Қазақ әдебиетінің көрнекті өкілдері М.Әуезов (Әуезов, 2025), Ғ.Мүсірепов, Ә. Нұршайықовтың (Нұршайықов, 2000) және т.б. қаламгерлердің күнделіктері де ұлттық әдебиетіміздегі баға жетпес туындылар.

Жалпы, зерттеуші ғалымдар күнделікке шынайы тұлғалардың күнделікті автобиографиялық жазбалары түрінде бірінші жақтан баяндау формасы ретінде қарастырады. Әдетте, мұндай жазбалар ретроспективті болмайды, олар суреттеліп жатқан оқиғалармен бір уақытта орын алады. Күнделіктер көбінесе көркем прозаның жанрлық түрі және шынайы тұлғалардың автобиографиялық жазбалары ретінде көрінетінін айтады. Күнделіктің айрықша белгісі – күнделік иесі адамда, басқа адамдарда, жалпы әлемде байқалмаған нәрсені кенеттен түсінуі, ашуы болып табылады (Matich, 1992).

Материалдар мен әдістер. М.М. Бахтин күнделікті алғашқы сөз жанрына жатқызып, оның өзін-өзі есеп беру – мойындау және өмірбаянмен ұқсас белгілері бар екенін атап өтеді. Автор «Тәубеге келу үні өмірдің биографиялық сипатына жиі араласады, бірақ жеңіс биографиялық құндылыққа тиесілі болады. Мұндай қақтығыс, күрес немесе компромисс күнделіктерде жаңа дәуірде жиі байқалады» деп атап өтеді (Бахтин, 2000). Күнделік жазушының шығармашылық зертханасына ғана емес, сонымен қатар оның жеке өмірі мен рухани әлеміне енуге мүмкіндік береді. Күнделікте жазушы болашақ әдеби шығармаларына материал жинап қана қоймай, олардың формасын жетілдіреді, ойлайды, өз шығармашылығын бағалайды.

Сонымен бірге күнделіктің эстетикалық маңыздылығы да жоғары. Күнделік жазушы өзіне есеп бере отырып, өзінің эстетикалық әлеуетін көрсетеді.

Күнделіктің яғни, деректі-көркем жанрдың эстетикалық әлеуетін неден байқаймыз?

Біріншіден, эмоционалды-психологиялық тұрғыда оқырман түрлі сезімдерді бастан кешіреді: уайым, қуаныш, аяушылық, өкініш.

Екіншіден, күнделік, кез келген басқа шығарма сияқты, белгілі бір әлем моделін бейнелейді. Ол мазмұнды, демек, оның кейіпкерлері бар.

Үшіншіден, күнделік авторының рөлі маңызды, оның өз стилі бар, ол өмірлік шынайы фактілерді іріктеп, қорытып, оларды ерекше тілімен жеткізеді. Осылайша, күнделіктің фактілік материалы эмоционалдық әсер береді. Автордың жалпы стилі мен қолданған элементтер жүйесі шынайылық атмосферасын тудырады. Бұл құжаттың эстетикалық әлеуетінің көрінісі.

Осы жанрға арқа сүйеген жазушылардың бірі мемлекет және қайраткері, ғалым, филология ғылымдарының докторы, профессор Мырзатай Жолдасбеков. Оның бірнеше ғылыми-публицистикалық еңбектерімен қоса 1993-1996

жылдар арасын қамтитын күнделіктері «Елшінің күнделігінен» деген атпен 1997 жылы «Ел тағдыры – ер тағдыры» (Жолдасбеков, 1997) дейтін кітабында жарияланған болатын. Оқырман тарапынан жылы қабылданған қаламгердің күнделік кітаптарының бәрінде тәуелсіздік тағылымы, ел тағдыры, қоғам, жер, дін, адамгершілік туралы айтылады. Ғалым күнделіктерінің бір ерекшеліктері кемел тұлғалардың ой-толғаныстары мен парасатты пікір пайымдарының насихатталуы.

«Күндерімнің куәсі» (Жолдасбеков, 2017) атты күнделік жазбасында ол түрлі тақырыпқа қалам тербейді және ондағы деректер сан алуандығымен өзіне тарта отырып, жазушы жадының мықтылығына таңғалдырады. Ғалымның күнделігі оның ішкі жан-дүниесінен көп сыр шертеді, өткен күн мен бүгіннен мәлімет береді. Мәселен, «Күнделік жазбағалы бір қымбатымды жоғалтқандай күй кештім. Сырласымнан, жақынымнан, мұңдасымнан айырылғандай болдым. Сөйтіп бүгін қолыма қайта қалам алдым. Күнделікпен қайта табыстым», - деген жазбасынан аталған жанрдың адам жаны үшін маңыздылығын аңғаруға болады. Жалпы, М. Жолдасбековтың күнделік-жазбаларынан елге деген құрметін, ішкі патриотизмін, азаматтық болмысын, ұлтқа, жастарға деген жанашырлық, ағалық ілтипатымен қатар, тарихи-деректілік құндылығы мен биографиялық маңызы ерекше.

Зерттеуші И.В. Голубева: «Күнделік мемуарлық прозаның жанрларының орталық орнын иеленіп, биография, автобиография, әдеби портрет, очерк, хат жанрларымен байланысты. Аталған жанрлар келесі интеграциялық белгілерге ие: шынайылық, сипатталатын объектілердің дәлдігі, ойдан шығарудың болмауы және сипатталатын шындықтың авторлық интерпретациясы. Күнделіктің дифференциалдық белгілері оппозициялық талдау негізінде ерекшеленеді», - дей келе бірнеше топқа жіктейді.

1. Биография және күнделік: баяндау субъектісі мен объектісінің сәйкестігі/сәйкес еместігі – күнделікте баяндау субъектісі мен объектісі автордың тұлғасында сәйкес келеді, яғни нақты өмір сүретін адам;

2. Автобиография және күнделік: оқиғаларды белгілі бір уақыт аралығында ретроспективті көрсетуге күнделікте оқиғаның синхронды түрде өтуі мен оның бекітілуі қарсы қойылады;

3. Әдеби портрет және күнделік: әдеби портрет кейіпкердің физикалық, рухани, шығармашылық бейнесін толық қалпына келтіруге немесе оның өмірінің лейтмотивін, пафосын ашуға ұмтылады, кейде белгілі бір уақыт аралығында күнделік дискретті композицияға ие, ол адамның өмірінің барлық қырларын дамудың динамикасында, тұлғаның қалыптасу үдерісінде көрсетеді;

4. Очерк және күнделік: очеркте нақты оқиғалар мен фактілерді сипаттау авторлық қиялмен бірге жүреді, ал күнделікте қиял мүлдем жоқ;

5. Хат және күнделік: эпистолярлық жанрдың басты ерекшелігі – оның адресатқа бағытталуы, күнделікте хабарды жіберуші мен қабылдаушы сәйкес келеді, күнделік – бұл автордың өзімен әңгімесі, автокоммуникация (Ю.М. Лотман);

6. Шежіре және күнделік: шежіреде уақыт тарихи үдерістің басты субъектісі болып табылады, сюжет құрушы күш, ал күнделікте бірінші орынға автордың тұлғасы шығады;

7. Жазба кітапша және күнделік: жазба кітапша – бұл «шығармашылық даярлықтардың» жинағы – жоспарлар, ойлар, бастапқы эскиздер, естілген сөздер мен сөз тіркестері, көбінесе практикалық мақсаттарға қызмет етеді, «шығармашылық ойдың ең алғашқы, лезде жарқыраған ұшқыны қалай пайда болатынын, оның мазмұнмен толығып, формаға айналып, көркемдік сипатқа ие болатынын» көрсетуге көмектеседі (Голубева, 2001).

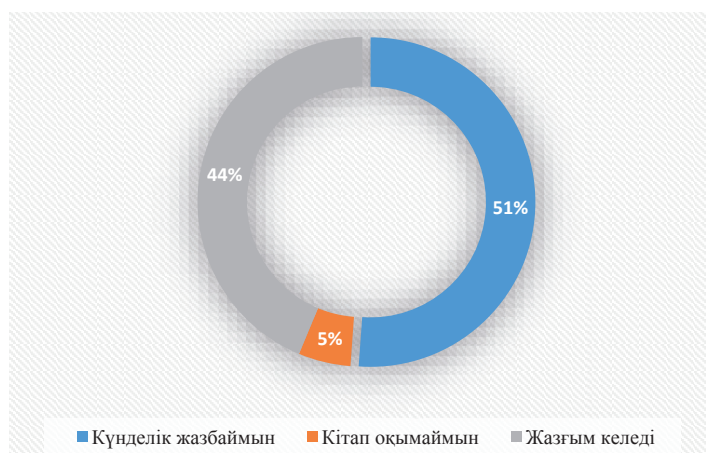
Талдаулар. Жоғарыда атап өткеніміздей күнделік табиғаты жағынан естелік-мемуар, очерк, хат жанрларымен астасып жатыр. Бірқатар отандық және шетелдік зерттеуші ғалымдардың пікірін саралай келе, күнделікті адам жанының бағдаршамы деп атауға негіз бар. Себебі, бұл жанр тек деректік жағынан емес, психотерапиялық тұрғыдан да әсерлілігі жоғары (Tourgueneff, 1907). Қазіргі білім берудің басты талабы жастарды «тұлғалық» дамыту десек, оқушыларды «тұлғатану» арқылы «тұлғалық» дамыту әдебиет пәніне де зор жауапкершілік жүктейді. Сондықтан, әдебиет пәндері аясында оқушыларды күнделік жазуға бейімдеу арқылы оларды әдеби байытып қана қоймай, күнделікті өмір белесіндегі «тұлғалар» арқылы образ қалыптастыруға, эмоционалды-эстетикалық, мәдени-ағартушылық, танымдық-тәрбиелік бағыт беруге болады. Сонымен бірге, білім алушылардың түсіну дағдылары да қалыптасады (Sarmurzin, 2025).

Естелік пен күнделік бірін бірі толықтырып тұратын, мазмұны мен мағынасы жағынан ұқсас жанр. Әдебиетші Наталья Банк «Нить времени» еңбегінде «Күнделікке» байланысты әдебиеттерді мынадай жүйеде топтастырады:

- 1) Көркем әдебиетке қатысы жоқ, таза күнделіктер.
- 2) Күнделіктерден өсіп шыққан көркем, көркем-деректі әдебиет.
- 3) Күнделіктің әлем әдебиетіне ықпалын қарастырады (Банк, 1978)

Ғалымдардың пікірін саралай келе, жазылған күнделіктердің барлығынан әдеби көркемдік іздеу қате ұғым екенін түсінеміз. Дегенмен, зерттеуші М.Ю.Михеев деректі және көркем әдебиеттің арасында шекара жоқ екенін айтады (Михеев, 2007)

Зерттеу нәтижелері. Зерттеу жұмысы аясында жастардың аталған жанрға деген қызығушылығын анықтау мақсатында сауалнама жүргіздік. Сауалнамаға Қорқыт ата атындағы ҚУ «Қазақ тілі мен әдебиеті», «Журналистика» БББ бойынша 1-2 курс аралығында 138 білім алушы қатысты. Нәтижесінде білім алушылардың 39,9 пайызы мүлде күнделік жазбайтынын көрсетсе, мүлде кітап оқымайтын білім алушылар үлесі 4 пайызды құрап отыр.

Сурет 1. Студенттер арасында жүргізілген сауалнама көрсеткіші

1 кесте – Студенттер арасында жүргізілген сауалнама нәтижесі

Сауалнама	Пайызы
Күнделік жазасыз ба?	
Жазамын	48,6
Жазғым келеді	34,1
Жазбаймын	17,4
Жазушы күнделіктерімен таныссыз ба?	
Иә	31,9
Қызығып оқимын	13
Мүлде оқымаймын	55,1
Қай кезеңнен бастап күнделік жазасыз?	
Мектеп қабырғасынан	49,3
Мүлде жазбаймын	43,5
Күнделікті жазып отырамын	7,2
Күнделікті не үшін жазасыз?	
Сырласу үшін	1,9
Жан дүниемді ашу үшін	21,7
Жазбаймын	39,9
Өзіммен оңаша қалу үшін	15,9
Сіздің жауабыңыз _____	20,4
Күнделік жазғанда қандай әсерде боласыз?	
Жеңілдеймін	29,7
Жан дүнием тазарады	5,1
Өзіме есеп беремін	24,6
Шығармашылыққа қабілетім ашылады	9,4
Күнделіктен кейін көркем шығарма оқимын	3,6
Сіздің жауабыңыз _____	27,6
Соңғы оқыған кітабыңыз қандай?	
Психологиялық	23,2
Мотивациялық	23,9
Публицистикалық	3,6
Көркем-шығарма	49,3

Күннің қай уақытында күнделік жазуға отырасыз?	
Таңғы уақытта	2,2
Кешкі уақытта	36,2
Уақытқа қарамаймын	39,9
Кез келген уақытта жазып жүремін	21,7
Күніне қанша сағатыңызды күнделік жазуға арнайсыз?	
2 сағат	4,3
Уақыт бөлмеймін	9,4
Мүлде жазбаймын	27,5
Әр кезде әрқалай	58,7

Сауалнама көрсеткішіне сәйкес, студент-жастардың күнделік жазуға, көркем шығарма оқуға деген қызығушылығын арттыру жолдарын қарастырамыз. Университет ғалымдарымен жүргізілген оқу-әдістемелік семинар мен педагогикалық консилиум нәтижесінде аталған жанрдың білім алушыларға тәрбиелік-танымдық маңызының жоғары екендігімен қатар, шығармашылық ойлау қабілетін арттыратыны атап өтілді. Аталған жанрды әдебиеттану мен журналистиканың «Публицистикалық шығармашылық негіздері», «Әдебиеттану негіздері» пәндері аясында қарастыруға ұсыныс тасталды.

2-кесте. «Публицистикалық шығармашылық негіздері», «Әдебиеттану негіздері» пәні аясында қарастыруға ұсынылатын тақырыптар

№	Сабақ түрі	Тақырып атауы
1	Практикалық/ семинар сабақтары	Күнделіктің жанрлық ерекшелігі Күнделіктер құжат және әдеби форма ретінде Күнделіктегі уақыт пен кеңістік Күнделіктегі «жалпы» және «жеке» ұғымдар Күнделіктегі «адам», «тұлға» бейнесі Күнделіктің көркемдік-эстетикалық әлеуеті Көркем прозадағы күнделік Поэзия жанрындағы күнделік Жазушы күнделігі Өнер адамдарының күнделі Қоғам қайраткерлерінің күнделігі
2	Студенттің өзіндік жұмысы	1-тапсырма: Күнделік жазуды даңдыға айналдыру 2-тапсырма: Күнделікпен сырласу 3-тапсырма: Кітап менің сырласым (аптасына 1 кітап оқуға машықтану) 4-тапсырма: Күнделік жазу арқылы рухани тазару 5-тапсырма: Күнделіктегі «ішкі диалог» және т.б.

Қазіргі техника мен технологияның дамыған кезеңінде білім алушыларға рухани демеу мен психологиялық қолдау аса қажет. Ал, күнделік жастардың бойындағы осы олқылықтарды толтырудың бірден-бір жолы. Күнделік бірнеше функцияны бір уақытта орындайды. Олардың кейбіреулері авторға айқын, ал кейбіреулері тек белгілі бір кезеңдерде немесе ерекше жағдайларда өзекті болады, ал үшінші түрлері мүлдем байқалмауы мүмкін. Зерттеуші А.М. Колядинаның (Колядина, 2006) айтуынша, жеке күнделіктің ең маңызды

функциялары:

Психотерапиялық. Жазбаша рационализация арқылы эмоционалдық және жүйкелік шиеленісті жеңілдету.

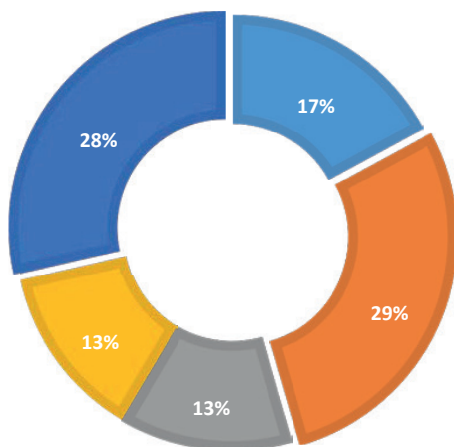
Исповедальді. Ішкі ең құпия сезімдерді бөлісуді жүзеге асырады.

Мәдени-ойыншыл. Күнделік – белгілі бір артықшылық, қиял немесе кітаптағы кейіпкерлерге еліктеу. Оны жүргізуге болады, бірақ міндетті емес, кез келген ойын сияқты, ол да ләззат береді.

Шығармашылық. Күнделікте автор еріксіз оқиғаларды әдеби немесе квазилитературлық формада баяндауға мәжбүр. Күнделік стилі әңгіме, ой толғау жанрына сәйкес ұйымдастырылып, сюжет құру қажеттілігі туындайды. Кейбір авторлар күнделікті метафоралық «өмір кітабы» немесе болашақ шынайы кітаптың прототипі ретінде қабылдайтыны бекер емес. Автокогнитивті. Өткен жазбаларды үнемі қайта оқи отырып, автор өз сезімдерінің, ойларының және әрекеттерінің логикасын жақсырақ түсіне бастайды.

Осы ретте, қазіргі техникаға байланған бүгінгі ұрпақтың күнделік жанры арқылы шығармашылық қабілетін арттыру және психотерапиялық мүмкіншілігін анықтау мақсатында арнайы зерттеу жүргіздік. Тәжірибелік зерттеу аясында білім алушыларға 1 апта үздіксіз күнделік жазу тапсырмасы берілді. Нәтижесінде, 42 пайыз білім алушылар күнделік жазуға дағдыланса, оның 21 пайызы психотерапиялық маңызын сезінген. Ал, 16 пайыз білім алушылар күнделік жазу арқылы түрлі көркем шығармаларды оқуға машықтанған. 35 пайыз білім алушылар жады жақсарғанын және есте сақтау қабілетінің артқанын растап отыр. Сауалнамаға қатысушылардың 86 пайызы исповедальді әсер еткенін көрсетеді. Бұл көрсеткіштен аталған жанрдың білім алушыларға сапалы әсер ететінін аңғаруға болады.

■ Психотерапиялық ■ Исповедальді ■ Мәдени-ойыншыл ■ Шығармашылық ■ Автокогнитивті

Сурет 2 - А.М. Колядинаның зерттеуі бойынша жүргізілген сауалнама көрсеткіші

Қорытынды. Қорыта айтқанда, күнделік табиғаты жағынан естелік-мемуар, очерк, хат жанрларымен астасып жатыр. Бірқатар зерттеуші ғалымдардың пікірін саралай келе, күнделікті адам жанының бағдаршамы деп атауға негіз бар. Себебі, бұл жанр тек деректік жағынан емес, психотерапиялық тұрғыдан да әсерлілігі жоғары. Сондықтан, әдебиет пәндері аясында оқушыларды күнделік жазуға бейімдеу арқылы оларды әдеби байытып қана қоймай, күнделікті өмір белесіндегі «тұлғалар» арқылы образ қалыптастыруға, эмоционалды-эстетикалық, мәдени-ағартушылық, танымдық-тәрбиелік бағыт беруге үлкен септігін тигізеді.

Әдебиеттер

- Әуезов М. (2025) Жапония күнделіктері: Алматы; «Marfu Press». — 2025-112 б.
- Бахтин М.М. (2000) Автор и герой в эстетической деятельности: К философским основам гуманитарных наук. — СПб.: «Азбука», 2000.
- Банк Н. (1978) Нить времени. — Л.: Советский писатель. — 1978 г. — 248 с.
- Валиханов Ч. (2016) Страна шести городов: дневник путешествия на Иссык-Куль, М.: Эксмо. — 439 б.
- Голубева И.В. (2001) Опыт создания речевого портрета (на материале экспрессивного синтаксиса мемуарной прозы). — Таганрог, 2001.
- Ivan Tourgueneff. Letters a Madame Viardot, publiees et annotees par E.Halperine-Kaminsky. Paris, 1907.
- Нұршайықов Ә. (2000) Өмір өрнектері: Әдеби күнделіктер. — 1-кітап. — Алматы: Өлке, 2000.-608 б.
- Егоров О.Г. (2003) Русский литературный дневник XIX века. История и теория жанра: Исследование. О.Г. Егоров. — М.: Флинта: Наука, 2003.
- Yerbol Sarmurzin, Bayan Kerimbekova, Aitbay Zhumagulov. “Forced us to adopt alternative pedagogical approaches”: Kazakhstani reading literacy improvement initiatives. Asian Education and Development Studies ISSN: 20463162 Volume: 13 Issue. — P. 31 – 44 / Article2024EID: 2-s2.0-85178953998. DOI: 10.1108/AEDS-06-2023-0062
- Жолдасбеков М. (2017) Күндерімнің куәсі: [күнделіктер]. — Астана: Фолиант, 2017. — 320 б.
- Жолдасбеков М. (1997) Ел тағдыры-ер тағдыры. — Алматы : Санат, 1997. — 688 б.
- Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы ҚР Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2 бұйрығы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200028916>
- Колядина А.М. (2006) Дневник как литературный жанр. Литература, №19 (610), 1 15.10.2006. Издательский дом «Первое сентября
- Мүсірепов Ғ. (2012) Тандамалы шығармалары [кұраст. Ә. Қайырбеков; жоба жетекшісі Қ. Ботбай]. — Алматы: ҚАЗАҚПАРАТ, 2012. — 1119 б
- Михеев М. (2007) Дневник как эго-текст (Россия XIX – XX) — М: Водолей. 2007. — 264 с.
- Matich Olga. (1992) Dialectics of cultural return: Zinaida Gippius personal myth. Berkeley, University of California Press.
- Яркова А.В. (2002) Жанровое своеобразие творчества Б.К. Зайцева 1922-1972. годов Литературно-критический и документальный жанры. Санкт-Петербург: Издательство Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина.
- Зайцева 1922-1972. годов. Литературно-критические и художественно-документальные жанры. Монография. — СПб.: ЛГООУ им. А.С. Пушкина, 2002.

References

- Auezov M. (2025) Zhaponiya kundikteri [Diaries of Japan]: Almaty; “Marfu Press”, 2025. — 112 b.(in Kaz.).

Bakhtin M.M. (2000) Avtor i geroj v esteticheskoy deyatelnosti [The author and the hero in aesthetic activity]: Toward a Philosophical Foundation for the Humanities. Saint Petersburg: Azbuka. (in Russ.).

Bank N. (1978) Nit' vremeni [The thread of Time]. Leningrad: Sovetsky Pisatel. (in Russ.).

Valikhanov Ch. (2016) Strana shesti gorodov: dnevnik puteshestviya na Issyk-Kul [The Country of six cities: a travel diary to Issyk-Kul] — M.: Eksmo, 2016. — 439 b. (in Russ.).

Golubeva I.V. (2001) Opyt sozdaniya rechevogo portreta (na materiale ekspressivnogo sintaksisa memuarnoj prozy) [The experience of creating a speech portrait (based on the expressive syntax of memoir prose)]. Taganrog. (in Russ.).

Ivan Tourgueneff. Letters a Madame Viardot, publiees et annotees par E.Halperine-Kaminsky. Paris, 1907. (in Eng.).

Nurshaikyov, A. (2000). Omir onekteri: Adebı kundelikter [Patterns of life: literary Diaries]. 1-kitap. Almaty: Olke. 608 b. (in Kaz.).

Egorov O. G. (2003). Russkij literaturnyj dnevnik XIX veka: [A Russian literary diary of the 19th century.]. History and theory of the genre, Moscow: Flinta; Nauka. (in Russ.).

Yerbol Sarmurzin, Bayan Kerimbekova, Aitbay Zhumagulov. "Forced us to adopt alternative pedagogical approaches": Kazakhstanı reading literacy improvement initiatives. Asian Education and Development Studies ISSN: 20463162 Volume: 13 Issue: 1 Pages: 31 – 44 / Article2024EID: 2-s2.0-85178953998. DOI: 10.1108/AEDS-06-2023-0062 (in Eng.).

Zholdasbekov M. (2017) Kunderymning kuaesi: [kundikter] [Witness my days]. — Astana: Foliant, 2017. — 320 b. (in Kaz.).

Zholdasbekov, M. (1997) El tagdyry – er tagdyry [The fate of the country is the fate of a man] – Almaty: Sanat, 1997. – 688 b. (in Kaz.).

Zhogary zhane zhogary oku orynyndan keyingi bilim berudin memlekettik zholyga mindetti standarttarın bekiye turaly Qazaqstan Respublikasy Gylym zhane zhogary bilim ministrinın 2022 jyldy 20 shildegi № 2 buırygy. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200028916> (in Kaz.).

Kolyadina A.M. (2006, October 15). Dnevnik kak literaturnyj zhanr [The diary as a literary genre]. Literatura, (19) [610]. Moscow: Publishing House "Pervoe Sentyabrya". (in Russ.).

Musirepov G. (2012). Tandamaly shygarmalary [Selected works] [qurast. A. Qaiyrbekov; zhoba zheteksisi Q. Botbai]. — Almaty: QAZAqparat, 2012. — 1119 b. (in Kaz.).

Mikheev M. (2007). Dnevnik kak ego-tekst (Rossiya XIX – XX) [The Diary as an Ego-Text (Russia, 19th–20th Centuries)]. Moscow: Vodoley (in Russ.).

Matich Olga. Dialectics of cultural return: Zinaida Gippius personal myth/ Berkeley, University of California Press. 1992. (in Eng.).

Yarkova A.V. (2002). ZHANrovoe svoeobrazie tvorchestva B.K. Zajceva 1922-1972. godov [The Genre Specificity of B.K. Zaitsev's Works (1922–1972)]: Literary-Critical and Documentary Genres. Saint Petersburg: A. S. Pushkin Leningrad State University Press (in Russ.).

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the Central Asian Academic Research Center LLP

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the journals of the Central Asian Academic Research Center LLP implies that the described work has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The Central Asian Academic Research Center LLP follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the Cross Check originality detection service <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/ or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the Central Asian Academic Research Center LLP.

The Editorial Board of the Central Asian Academic Research Center LLP will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Ответственный редактор **А. Ботанкызы**

Редакторы: **Д.С. Аленов, Т. Апендиев**

Верстка на компьютере: **Г.Д. Жадырановой**

Подписано в печать 31.12.2025.

46,0 п.л. Заказ 6.